

Орозов Ж.Ж., Токторов А.Э.

**УЮШКАН КЫЛМЫШТУУ ТОПТОРДУН КЫРГЫЗ
РЕСПУБЛИКАСЫНДАГЫ ТААСИРИ ЖАНА КЕЛИП ЧЫГУУСУНУН
КРИМИНОЛОГИЯЛЫК ТАРЫХЫ ЖАНА МААНИСИ**

Орозов Ж.Ж., Токторов А.Э.

**ВЛИЯНИЕ ОРГАНИЗОВАННЫХ ПРЕСТУПНЫХ
ГРУППИРОВОК В КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ И ИХ
КРИМИНОЛОГИЧЕСКАЯ ИСТОРИЯ И ЗНАЧЕНИЕ
ВОЗНИКНОВЕНИЯ**

J.J. Orozov, A.E. Toktorov

**THE INFLUENCE OF ORGANIZED CRIMINAL GROUPS
IN THE KYRGYZ REPUBLIC AND CRIMINOLOGY HISTORY
AND SIGNIFICANCE OF ITS ORIGIN**

УДК: 34.343

Авторлор тарабынан жүргүзүлгөн изилдөөнүн жыйынтыгына таянып, макалада уюшкан кылмыштуулук жөнүндө заманбап түшүнүккө талдоо жүргүзүлөт. Корутунду ага конкреттүү жооп кайтарууну талап кылган конкреттүү кылмыштуу көрүнүш экендиги аныкталды. Уюшкан кылмыштуулук түшүнүктөрү талданып, уюшкан кылмыштуулук жөнүндө эң оптималдуу түшүнүк катары негизделген. Жогорудагы изилдөөнүн натыйжаларын укук коргоо органдарынын практикасында колдонсо болот. Уюшулган кылмыштуулукту түзүү белгилүү бир материалдык максаттарга жана кызыкчылыктарга ээ болгон жана аларга жетүү жана канааттандыруу үчүн мыйзамсыз жол менен бириккен адамдардын коомдук уюмунун өзгөчө формасы деп таанылат. Уюшкан кылмыштуулукка тиешеси бар адамдардын түпкү максаты мамлекеттик жана коомдук институттарга натыйжалуу таасир көрсөтүү, саясий бийликке ээ болуу экендиги белгиленет. Ааламдашуу шартында уюшкан кылмыштуулуктун өзгөчөлүктөрү ачылды: таасирдин улуттук чектерден тышкары активдүү жайылышы; чет мамлекеттердеги каржылык-экономикалык позицияларды бекемдөө; экономиканын ар кандай чөйрөлөрүнө (насыя жана каржы, металлургия, отун-энергетикалык комплекстер, жыгач өнөр жайы, баалуу кагаздар рыногу, алкоголь жана тамеки буюмдарын өндүрүү жана сатуу). Калктын уюшкан жана коррупциялык кылмыштын формаларына интенсивдүү көз карандылыгынын социалдык-психологиялык процесси терс тенденциялар катары көрсөтүлгөн.

Негизги сөздөр: кылмыш, кылмыштуулук, уюшулган кылмыштуулук, күрөшүү, криминология, жазык укугу, калк.

В статье на основании результатов проведенных автором исследований анализируется современное понимание организованной преступности. Обосновывается вывод

о том, что она представляет специфический криминальный феномен, требующий специфического реагирования на нее. Анализируются понятия организованной преступности и обосновывается наиболее оптимальное понимание организованной преступности. Результаты изложенного исследования могут быть использованы в практической деятельности правоохранительных органов. Статья предназначена для научных и практических работников в сфере борьбы с преступностью, а также всех интересующихся данной тематикой. Организованные преступные формирования признаны особой формой социальной организации индивидов, имеющих определенные материальные цели и интересы и объединенных противоправным способом их достижения и удовлетворения. Отмечено, что конечной целью лиц, вовлеченных в организованную преступность, является эффективное влияние на государственные и общественные институты, обладание политической властью. Раскрыты особенности организованной преступности в условиях глобализации: активное распространение влияния за рамками национальных границ; укрепление финансово-экономических позиций в зарубежных странах; нацеленность на различные сферы экономики (кредитно-финансовую сферу, металлургический, топливно-энергетический комплексы, лесную промышленность, рынок ценных бумаг, производство и реализацию алкогольной и табачной продукции). В качестве негативных тенденций показан социально-психологический процесс интенсивного привыкания населения к формам организованной и коррупционной преступности.

Ключевые слова: преступление, преступность, организованная преступность, борьба, криминология, уголовное право, население.

In the article, based on the results of the author of the research analyzes the modern understanding of organized crime.

The conclusion is substantiated that it represents a specific criminal phenomenon that requires a specific response. The concepts of organized crime are analyzed, and the most optimal understanding of organized crime is substantiated. The results of the above study can be used in the practice of law enforcement agencies. The article is intended for scientific and practical workers in the field of combating crime, as well as everyone interested in this topic. Organized criminal formations are recognized as a special form of social organization of individuals with certain material goals and interests and united in an illegal way to achieve and satisfy them. It is noted that the ultimate goal of persons involved in organized crime is to effectively influence state and public institutions, possess political power. The features of organized crime in the context of globalization are revealed: active spreading influence beyond national borders; strengthening of financial and economic positions in foreign countries; focus on various areas economy (credit and finance, metallurgy, fuel and energy complexes, timber industry, securities market, production and sale of alcoholic and tobacco products). As negative tendencies showed socio-psychological the process of intensive habituation of the population to the forms organized and corrupt crime.

Key words: crime, crime, organized crime, fighting, criminology, criminal law, population.

Кыргыз Республикасынын мыйзамдуулугунун приоритеттүү багыты – күндөн-күнгө өзгөрүлүп бараткан жана анын коомдук түзүлүшүн, агрардык чарбасынын системасын, жарандардын жеке жана коомдук мүлккө болгон укуктарын, жалпы демократиялык укук коргоого тийиштүү конституциялык таламдарын коргоо жаатында дайыма өркүндүү иш аракеттерди максаттуу жүзөгө ашырууну көздөйт. Акыркы жылдары Жогорку Кеңеш жана мамлекет тарабынан кабыл алынган көптөгөн жаңы мыйзамдар менен токтодор биздин республикадагы эң чоң саясий-социалдык мааниге ээ болгон документтер жана алар Кыргызстандагы мыйзамдуулук менен укуктук тартипти чыңдоого өбөлгө түзүп беришине жана келечек үчүн кызмат өтөөрүнө үмүт менен каралууда. Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 13-беренесинде адамдын негизги эркиндиктери жана укуктары ар бир адамга төрөлгөндөн баштап берилет. Адам эркиндиктери жана укуктары ар дайым күчүндө болот. Алар талашсыз, ажыратылгыс чындык катары таанылат, мыйзам чыгаруу, аткаруу бийликтеринин, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын иштеринин маанисин жана мазмунун аныктайт, мыйзам жана сот аркылуу корголот деп баса белгиленген [1].

Азыркы учурда Кыргыз Республикасында уюшкан кылмыштуулуктун масштабы кенейип, улуттук коопсуздукту, элдин экономикалык жана руханий негиздерин бузуп, мамлекеттик институттардын жана

жарандык коомдун мүмкүнчүлүктөрүн өз кызыкчылыгына колдонуп жатат. Кыргызстанда уюшкан кылмыштуулук улуттук коопсуздукка жана экономикабызга коркунуч жараткан денгээлге жетти. Бул тууралуу Ички иштер министрлигинин уюшкан кылмыштуулукка каршы даярдаган мыйзам долбоорунун сунуштарын берип коомго чон талкууну жаратты. Жаңы мыйзам долбоору ошол учурда өкмөттүн сайтына жайгаштырылган. Анда уюшкан кылмыш тобун башкаргандарды 15 жылга чейин эркинен ажыратуу каралган. Бул өтө аз жана жеңил мөөнөт болуп эсептелет, ошого Ички иштер министрлиги уюшкан кылмыштуулукка байланыштуу беренелерди өзгөртүү, толуктоо киргизүү максатында кылмыштуу топтордун мүчөлөрүнүн жазасын күчөтүү, аларды аныктоо жана чара көрүү механизмдери өзгөртүш керектигин айтышкан. Бул сунуштарга туура деп Жогорку Кеңештин депутаты Дастан Бекешов дагы колдоп чыккан «Эн туура жазылган. Анткени, булар саясатка кийлигишип жатат. Бул мыйзам долбоору бизге абдан керек. Кылмыш дүйнөсүндөгү өкүлдөрү мындай мыйзам кирсе, чочулап калышат. Албетте, бул мыйзам өтпөй калышы үчүн аракет да кылышат» - деп айткан.

Оор же өзгөчө оор кылмыштарды жасоо үчүн кылмыштуу уюмду түзүү, ошого тете мындай уюмду же ага, же ага кирген түзүмдүк бөлүмдөрдү жетектөө, ошого тете оор же өзгөчө оор кылмыштарды жасоо үчүн пландарды жана шарттарды иштеп чыгуу максатында уюшкан топтордун уюштуруучуларынын, жетекчилеринин, же өкүлдөрүнүн бирикмесин түзүү, мындай топтор же уюмдар арасында кылмыштуу кирешелер чөйрөлөрүн бөлүштүрүү - 12-12,5 жылдык жаза берилет.

- Кылмыштык уюмга мүчө болуу - 7,5-10 жылга чейин

- Кылмыштуу уюмдун өкүлдөрүнүн жыйынына катышуу -10-12,5 жылга

- Кылмыштуу иерархияда даражага ээ болуу -12,5-15 жылга.

- Ошол эле кезде уюшкан топко катышууну ыктыярдуу токтоткон жана мамлекеттик бийликтин тиешелүү органдарына мындай топтуу түзүүдө, аны жетектөөдө же ага катышууда, ошондой эле уюшулган топтордун уюштуруучуларынын, жетекчилеринин же башка өкүлдөрүнүн бирикмелердин ишмердигинин бетин ачууга жана ага бөгөт коюуга активдүү жардам берген кылмыштуу уюмдар адамдардын бетин ачкан маалыматтарды кабарлаган адам уюшкан топко катышкандыгы үчүн жазык жоопкерчилигинен бошотулат.

Кыргызстанда криминал чөйрөсүндө жана күч органдары айтышы боюнча төрт уюшкан кылмыштуу топ бар экенин билдирип жүргөн алар: Камчы Көлбаев, Азиз Батукаев, Алмаз Бокушев, жана Максат Абакиров. Бирок акыркы кезде кылмыш дүйнөсүндө «Водолаз» деген каймана ат менен таанылган Максат Абакировдун аты көп аталбай, үч эле ири топ деп айтылып жатат.

Уюшкан кылмыштуулук менен күрөшүү жана «Уюшкан кылмыштуулукка каршы аракет жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын аткарылышы боюнча Кыргыз Республикасынын укук коргоо жана башка мамлекеттик органдары тарабынан аткарылган иштери тууралуу» Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Укук тартиби, кылмыштуулук менен күрөшүү жана коррупцияга каршы аракеттенүү боюнча комитети төмөндөгүдөй белгилейт: Укук коргоо органдары тарабынан уюшкан кылмыштуулукка каршы аракеттер боюнча чаралар көрүлүп жаткандыгына карабастан күнүмдүк турмушта калк корголуп тургандыгын сезбей жатышат, бул өз кезегинде жарандардын укук коргоо органдарына карата ишенбөөчүлүктү туудуруп, коомго мамлекеттик бийликтин кадыр-баркына доо кетирип жатат.

Бүгүн укук коргоо органдары жарандардын коопсуздугун толук камсыз кылууга жана коомдук турмуштун криминал чөйрөсүнүн таасирин азайтууга дараметсиз экендигин жарандар адилеттүү белгилеп жатышат. Укук коргоо органдарынын берген маалыматтарын жалпыга маалымдоо каражаттарындагы жана социалдык тармактардагы жарыялоолорду талдоо Кыргызстанда гана эмес, Кыргыз Республикасынан чыгып кетип Россия Федерациясында жүрүшөт.

Биримдик (туруктуулук) белгиси кылмыштуу топко салыштырмалуу кылмыштуу коомчулуктун катышуучу-мүчөлөрүнүн кылмыштуу ишмердүүлүгүндөгү ырааттуулуктун жогорку деңгээли менен мүнөздөлөт. Бул кылмыштуу түзүлүштүн туруктуулугу жана биримдүүлүгү анын башынан эле оор жана өзгөчө оор кылмыштарды жасоого багыт алганы бул шериктештиктин коркунучтуулугунун жогорку деңгээлин мүнөздөп турат. Бул жагдайлар мыйзам өндүрүшүндө толук эске алынган. Кылмыштуу коомчулуктун туруктуулугу мүчөлөрүнүн дайым бири-бири менен байланышта болушу, ишмердүүлүгүнө даярдануудагы атайын ыкмалары же бир же бир нече кылмыштарды жасоосу менен түшүндүрүлөт. Кылмыштуу коомчулуктун туруктуулугу жана биримдүүлүгү кылмыштуу ишмердүүлүктүн көп же аз узактыгын аныктап турат. Бул кылмыштардын коркунучтуулугун, кыл-

мыштуу коомчулуктун түзүлүшү ошол кылмыштарды жасоого багытталганын эске алуу менен мыйзамчулар уюмдун өзүн жан ага катышууну өз алдынча кылмыштарга кошот [3, 118-121-бб.].

Коомчулуктун ар биринин ниетинин мазмуну коюлган максаттарга жетүү боюнча бардык мүчөлөрүнүн биримдиги менен аныкталат. Кылмыштуу коомчулуктун кылмыш жасоосу мыйзамда оордотуучу жагдай болуп эсептелинет жана КРнын КЖКнин беренелеринин санкцияларынын ичинен салыштырмалуу өзгөчө оор жазаланат. Н.Ткачев жана М.Миненюктун оюу боюнча иерархиялык структурага ээ, аракеттеги туруктуу кылмышкерлердин бирикмеси, ошондой эле өз ичине кылмыштуу топтордун функционалдык ролдору боюнча салыштырмалуу автономдуу жана дифференцияланган, ишмердүүлүгү бирдиктүү башкаруу органы менен координацияланган кылмыштуу уюм таанылат [4, 384-б.].

В.В. Лунеев белгилегендей кылмыштуу коомчулук төмөнкү жолдор менен аракеттенет:

а) кылмыштуу ишмердүүлүктүн пайдалуу багыттары жөнүндө кылмыштуу коомчулук үчүн зарыл маалыматтарды дайыма топтоо жана мүмкүн болгон каталар жөнүндө да. Кылмыштуу ишмердүүлүктү пландаштырууда алдын ала божомол өз алдынча уюштуруу мүнөзгө ээ болот.

б) укук коргоо жана башка мамлекеттик органдарды нейтралдаштыруу жана коррупциялаштыруу.

в) Өзүнүн кылмыштуу ишмердүүлүгүнүн сырткы көрүнүшүн мыйзамдаштыруу максатында өлкөдөгү аракеттеги негизги социалдык-экономикалык институттарды жана шарттарды профессионалдуу колдонуу.

г) Күбөлөрдү жана жабырлануучуларды бузуу максатында өзүнүн кубаттуу экени жөнүндө коркунучтарды жана ушактарды таркатуу.

д) кээ бир жактардын же кичи топтордун жоопкерчиликке тартууга мүмкүндүк жаратуу менен кылмыштуу коомчулукту сактап калуу, өздөрүнө зарыл болгон ишеничтүү адамдарга керектүү жардамдарды көрсөтүүнү камсыздоо [5, 232-бет.].

Уюштуруучулардын, жетекчилердин же уюшулган топтордун башка өкүлдөрү – булар көрсөтүлгөн эки же андан көп жактардын тобу, алар төмөндөгүдөй белгилер менен мүнөздөлөт:

1. Туруктуулук;

2. Максат – бир нече коомчулуктун күчүн бириктирүү, алардын ишмердүүлүгүн интеграциялоо, биргелешкен кылмыштуу аракеттердин планын иштеп чыгуу;

3. Уюшулган топтордун ишмердүүлүгүн биргелешип уюштуруу. Мындай бирикме кылмыштуу бирикмелердин уюшкандыгынын жогорку деңгээлин көрсөтүп турат [6; 141-145-бб.]. Мындан биз, кылмыштуу коомчулукту уюштуруу (кылмыштуу уюмду) - мындай коомчулукка катышуучуларды тартуу менен коомчулуктун курамында тигил же бул ролдорду аныктоо жана бекитип берүү менен функционалдык милдеттерди аныктоо оор жана өзгөчө оор кылмыштарды жасоодогу шарттарды камсыздоо менен түшүндүрүлөт. Кылмыштуу коомчулуктун (кылмыштуу уюмдун) бир катар белгилеринин мүнөзүн баалоону эске алуу менен бул түшүнүктүн криминологиялык маанисин кароо өзгөчө болуп эсептелинет. Азыркы күндө кылмыштуу топтордун мыйзамдуу аныктамасы жок. Мына ошондуктан, теориялык негизи бар болгон аныктамаларды анализдөө зарылчылыгы келип чыгууда десек жаңылышпайбыз.

Бүгүнкү күндө экономикалык жана кадимки кылмыштардын айкалышы болуп өттү жана ар кандай деңгээлдерде жүрүп жатат. Андан тышкары, ири кылмыштуу топтор түзүлүп, туруктуу иштешет, баңги бизнеси, сексуалдык эксплуатация же башка максаттар үчүн кийинчерээк сатуу үчүн ала качуу, экономиканын бардык тармактарын басып алуу жана баңги бизнесине материалдык ресурстарды ушул тармактарга инвестициялоо максатында уюшулган опузалап талап кылуу сыяктуу кылмыштуу чөйрөлөрдүн кесилишинде туруктуу иштешет. Зарыл болсо, атаандаштарды же алардын мыйзамсыз иш-аркеттерин жүзөгө ашырууга тоскоолдук кылган адамдарды четтетүү. Мурда биримдешпеген ушул кылмыштуу аймактарды бириктирүү, бүгүнкү күндө өлкөнүн чегинен ашып кеткен социалдык коркунучтуу кол салуулардын сапаттык жагын жаңыча ачып берет [7; 29-б.].

Мындай кырдаалда кылмышкердин инсандыгын ар тараптуу изилдөө, кылмыштуулукка натыйжалуу каршы туруу үчүн анчалык деле мааниге ээ эмес. Адамдын дээрлик бардык юридикалык илимдеринде: кылмыш-жаза укугу жана процесси, криминология, сот-медициналык жана укуктук психологиянын изилдөө объектиси экендиги бекеринен эмес. Биз А.Б. Кабыкенованын пикири менен бөлүшөбүз, адамдын инсандык касиети – бул социалдык чөйрөнүн жана адамдын биологиялык өзгөчөлүктөрүнүн өз ара аркеттешүүсүнүн башталышы. Демек, кылмышкердин адамдык сапатын калыптандыруу маселеси эки принципке ээ: биологиялык жана социалдык [8; 126-135-бб.].

Кылмышкердин адамдык сапатынын баалуулугун жөнгө салуу системасынын өзгөчөлүктөрүн изилдөө анын психологиялык маани-маңызын ачып берүү

жана ошого жараша, кылмыштуу жүрүм-турумдун себептерин аныктоо үчүн жетишсиз. Ошондуктан, Ю.М. Антонян-кылмышкерлердин психологиялык өзгөчөлүктөрүн жана алардын айрым категорияларын изилдөө аракети керек. Жалпы кылмыш жасаган адамдардын тобу изилденген, б.а. адам өлтүрүү, зордуктоо, бейбаштык, уурдоо, талап-тоноо, мүлктү уурдоо, ошондой эле денеге зыян келтирүү. Контролдук топтун курамына мыйзамды сыйлаган жарандар кирди. Тандалган топтор Миннесота мультифактордук инсандык анкетасынын (MMRI) ылайыкташтырылган версиясы болгон көп тараптуу инсанды изилдөө методологиясынын (MMIL) жардамы менен изилденген [9; 243-248-бб.].

Бул жагынан алганда, Л.П. Бучева жана А.Н. Леонтьева, "... адамдын жеке мүнөздөмөлөрү анын тышкы дүйнө менен болгон мамилесинин натыйжасы. Бул касиеттер көбүрөөк же азыраак фундаменталдуу болушу мүмкүн, б.а. аздыр-көптүр адамдын психофизиологиялык табияты деп аталган нерсе менен байланышкан. Адам айлана-чөйрөнүн таасирине караганда ийкемдүү же тескерисинче, туруктуу болушу мүмкүн. Айрым инсандык сапаттар социалдык шарттардын натыйжасы, башкалары негизги, бирок алардын бардыгы инсандык касиеттерди аныктап, адамды айланасындагы дүйнө менен бириктиргендей. Алар адамдардан маалымат алып, өздөштүрө турган каналдын бир түрү" [9; 93-99-бб.].

Союздун кулашынан кийинки алгачкы жылдарда уюшкан жана экономикалык кылмыштуулуктун өнүгүшүндө жана ачылышында, стагнация мезгилинде пайда болгон көмүскө экономика чоң ролду ойноду. Рынок экономикасына өтүүнүн натыйжасында көмүскө капитал мыйзамдаштырылып, рынок мамилерине ийгиликтүү киргизилди. Бул уюшкан жана экономикалык кылмыштуулуктун өкүлдөрүнө мамлекетте өз позицияларын бекемдөөгө, алардын иш-аркеттеринин чөйрөсүн жана чектерин кеңейтүүгө, банк, финансы, насыя, алмашуу, инвестициялык жана базар экономикасынын башка тутумдарына кирүүгө, ошондой эле саясатка, идеологияга, маданиятка жана күч түзүмдөрүнө кирүүгө мүмкүндүк берди. Бул процессте мамлекеттик кызматкерлердин жана бийликтин бардык деңгээлдериндеги укук коргоо органдарынын кызматкерлеринин тез жана кеңири жайылган коррупциясы шартталган. Саясий чөйрөдөгү уюшкан кылмыштуулуктун аныктоочу факторлору – чектелген маалымдуулук, дестабилдүүлүк, кызыл тасма жана башка жагдайларга мамлекеттин ичинде болушу толук мүмкүн.

Адабияттар:

1. Исаева К.А., Салиев А.А. К вопросу об основных факторах, детерминирующих торговлю людьми, с участием организованных преступных групп // Международный журнал экспериментального образования. 2017. - №6. 118-121-беттер.
2. Долгова А.И. Криминология. 3-е изд., перераб. и доп. - М.: НОРМА, 2012. - 384-бет.
3. В.В. Лунеев. Криминология. - М.: 1996. 232-бет.
4. Тэсс Л.В. Преступность рецидивная, профессиональная, организованная // Преступность и законодательство. - М.: Криминол. ассоц., 1997. - 141-145-беттер
5. Isaeva K.A., Seilkhanova S.A., Shimeeva Z.Sh., Oskenbay G. The main factors causing the need for international cooperation to combat criminal phenomena in the CIS countries // В сборнике: Humanities and Social Sciences in Europe: Achievements and Perspectives 8th International symposium. 2015. - С. 126-135.
6. Isaeva K.A., Seilkhanova S.A., Shimeeva Z.Sh., Oskenbay G. The main factors causing the need for international cooperation to combat criminal phenomena in the CIS countries // В сборнике: Humanities and Social Sciences in Europe: Achievements and Perspectives 8th International symposium. 2015. - 243-248-беттерде.
7. Абдукаримова Н.Э. К вопросу о проблемах противодействия незаконного оборота наркотических средств /Таврический научный обозреватель. 2016. №9 (14). - С.93-99. // <http://tavr.science/stat/2016/09/28-Abdukarimova.pdf>